

Financiële dienstverlening

De banken en de financiële wereld bevinden zich in een toestand van voortdurende verandering: een proces dat zich zo snel voltrekt en dat zo ingrijpend is dat men met recht zou kunnen spreken van een revolutie. Door deze ontwikkeling is de concurrentie op de financiële markten sterk toegenomen. In dit artikel wordt met name stilgestaan bij de ontwikkelingen in Europa. De auteur besteedt ook aandacht aan het proces van Europese integratie, dat hij voor het bankwezen van groot belang acht.

DRS. TH.A.J. MEYS*

Recente ontwikkelingen

De recente ontwikkelingen op de financiële markten gaan zo snel en zijn zo ingrijpend, dat men zou kunnen spreken van een financiële revolutie. Daarbij doel ik in de eerste plaats op de mondialisering van financiële markten. Financiële markten hebben in belangrijke mate een werelddimensie gekregen; dat geldt met name de wholesale-markten en daarbinnen vooral de effectenmarkten. Er is een internationale financiële integratie ontstaan, die zich niet tot Europa beperkt, en waarbij de onderlinge verbondenheid van de financiële markten sterk is toegenomen. Dit proces is vooral mogelijk geworden door de in de jaren tachtig verder doorgevoerde liberalisering van het internationale kapitaalverkeer en de daarmee nauw verband houdende deregulering van de binnenlandse markten. Als gevolg hiervan is de omvang van de kapitaalstromen enorm toegenomen, en gaat deze nu ver uit boven de waarde van de handelsstromen in de wereld. De Bank of England heeft berekend dat in 1985 de gemiddelde dagomzet op de Londense valutamarkt zo'n \$ 90 mrd. bedroeg, terwijl de gemiddelde dagwaarde van de wereldexport en -import van goederen en diensten in dat jaar hooguit zo'n \$ 16 mrd. bedroeg. Het betekent dat het kapitaalverkeer een eigen momentum heeft gekregen, hetgeen een belangrijke stimulans heeft betekend voor het integratieproces op de financiële markten.

Dat proces is overigens ook in hoge mate bevorderd door de snelle technologische ontwikkelingen, vooral op het gebied van de informatica. De snelheid waarmee informatie beschikbaar komt is enorm toegenomen, terwijl de kosten ervan steeds verder zijn gedaald. Dat heeft de transparantie van de verschillende markten vergroot, en daarmee hun samenhang, vooral wat betreft de prijsvorming van de verschillende financiële instrumenten, sterk bevorderd. En dank zij deze nieuwe technologie kon ook de daaruit resulterende grote omvang van de transacties adequaat worden verwerkt. In de huidige situatie zijn beleggers dan ook absoluut niet meer gebonden aan hun eigen lokale of regionale markten: 'global around the clock trading' is nu een normale zaak geworden.

De financiële revolutie is verder in hoge mate van brandstof voorzien door de golf van financiële innovaties, die zich zowel op de binnenlandse als op de internationale markten heeft voorgedaan. Die innovaties zijn vooral gericht op een herverdeling, een spreiding van de risico's,

zoals bij voorbeeld met betrekking tot rente- en valutafunctuaties. Er heeft zich een indrukwekkende verbreiding van risicodekkingsinstrumenten voorgedaan, zoals papier met variabele rente, rente- en valutaswaps, opties, financia futures en nog veel meer. Deze innovaties hebben zeker bijgedragen tot de enorme vlucht van de 'effectisering', het in de vorm van verhandelbaar papier gieten van schuldverhoudingen. Veel grote bedrijven en overheden kunnen de laatste jaren rechtstreeks op de kapitaalmarkt geld lenen, tegen lagere kosten dan bij de traditionele intermediairs, de banken. Dat komt niet alleen doordat sommige bedrijven een hogere kredietwaardigheid hebben dan sommige banken, maar ook doordat de intermediatiekosten van banken, bij voorbeeld onder invloed van bedrijfseconomische eisen van de centrale banken, hoog zijn. De 'securitisation' heeft dan ook geleid tot een teruglopend beroep van bedrijven op bankleningen, hetgeen op de internationale kapitaalmarkten duidelijk tot uitdrukking komt in de sterk gedaalde omvang van de traditionele gesyndiceerde bankleningen.

Banken hebben in reactie op deze druk op hun afzet en winst gezocht naar andere winstgevendere expansiemogelijkheden, met name naar provisie-genererende en buiten de balans om gaande activiteiten. Daarbij hebben vooral de Amerikaanse en Japanse banken, die in hun eigen land geen effectenzaken mogen doen, deze mogelijkheden in het buitenland opgezocht. De internationalisatietendens werd hierdoor verder versterkt.

Naast de liberalisatie en deregulering, technologische ontwikkelingen en produktinnovaties, heeft ook de economische ontwikkeling een belangrijke bijdrage geleverd aan de enorme veranderingen op de financiële markten. Ik doel daarbij op het economisch herstel, dat in de jaren tachtig in de industriële wereld is opgetreden en de tot voor kort steeds verder dalende rente. Dank zij deze factoren waren de risico's op de effectenmarkten gering, hetgeen de uitgifte van obligaties, aandelen en 'equity-linked' papier, zowel als de handel daarin, bijzonder heeft gestimuleerd.

Factoren als deze hebben radicale veranderingen te weeggebracht in de structuur van het bankwezen. Ze hebben vooral geleid tot de mondialisering van de financiële markten en de bankactiviteiten. En op zijn beurt heeft de

* Lid van de raad van bestuur van de Amro Bank NV te Amsterdam.

ze, verdere liberalisatie, deregulering en innovaties te weggebracht.

Het allerbelangrijkste gevolg voor de banken is, dat de concurrentieverhoudingen op de markten ingrijpend zijn veranderd en aanzienlijk zijn verscherpt. Banken moeten op hun traditionele thuismarkten met agressieve nieuwe aanbieders van financiële diensten concurreren. Bij de nieuwe aanbieders moet u denken aan andere banken, maar ook aan andere financiële bedrijven, zoals verzekeraars en pensioenfondsen, en soms zelfs aan niet-financiële bedrijven. Deze toenemende concurrentie heeft banken naar nieuwe, rendabeler activiteiten en andere geografische afzetgebieden doen zoeken, met als gevolg een verdere internationalisatie, maar ook een vervaging van traditionele scheidslijnen tussen de verschillende aanbieders en hun produkten. De scherpe concurrentie heeft geleid tot talrijke produktvernieuwingen, vaak scherp toegesneden op de behoefte van debiteuren en beleggers. Banken en andere financiële instellingen hebben enorme investeringen gepleegd in het incorporeren van nieuwe technologieën. Dat is zonder meer een must bij de huidige handel in financiële activa, waar snelheid een essentieel element is. De toepassing van deze technologieën blijkt ook heel duidelijk uit het financiële dienstenpakket van de banken, dat steeds vaker een high-tech-karakter heeft. Goede banken lopen tegenwoordig voorop waar het om de systematische incorporatie van de nieuwste technologieën gaat.

Ik wil niet té lang bij de recente structuurveranderingen stilstaan. Ik noem u echter nog één aspect tot slot, en dat betreft de uit deze ontwikkeling voortgekomen tendens naar intensivering van het toezicht op de banken. Liberalisering en deregulering leveren grotere vrijheden op voor de spelers op de markten, maar juist die vrijheden brengen weer grotere risico's met zich voor de spelers, zo oordelen de toezichthouders veelal. Daarom wensen zij de bedrijfs-economische eisen die zij aan de banken stellen, aan te scherpen. U zult begrijpen dat dergelijke verzwaringen nogal van invloed zijn op de concurrentiekracht van de betrokken partijen. Daarom is het van groot belang dat niet alleen banken, maar ook andere aanbieders zoveel mogelijk aan dezelfde spelregels worden gehouden voorzover ze dezelfde diensten aanbieden. Harmonisatie van het toezicht op financiële instellingen is daarom noodzakelijk ten einde concurrentiedistorties te vermijden.

Europese integratie

Harmonisatie van het toezicht op financiële instellingen is voor de banken een belangrijke voorwaarde om tot Europese integratie te komen. Al in 1972 werd een voorontwerp van een allesomvattende banken-coördinatie-richtlijn gepresenteerd, met geharmoniseerde solvabiliteits- en liquiditeitsvoorschriften. Deze plannen waren echter veel te ambitieus; het bleef bij een voorontwerp. De Europese Commissie besloot daarop tot een meer stapsgewijze aanpak. De eerste coördinatie-richtlijn uit 1977 was de eerste succesvolle stap tot de vorming van een gemeenschappelijke bankmarkt met geharmoniseerde solvabiliteits- en liquiditeitsvoorschriften. Van meet af aan is daarbij terecht onderkend dat de banken in de EG veelal op wereldschaal concurreren, zodat de verdere harmonisatiepogingen zoveel mogelijk gecoördineerd moesten worden met de werkzaamheden van het zogenaamde Cooke Comité van de BIS, waarin de toezichthouders van de G-10 landen zijn verenigd. Sinds 1977 is er een aantal verdere stappen op het pad naar harmonisatie gezet. Bij wijze van voorbeeld noem ik het vorig jaar door de Europese Commissie ingediende voorstel voor een richtlijn inzake de definitie van het eigen vermogen van banken.

1985 is ook voor de banken een belangrijk jaar geworden. In dat jaar heeft de Europese Commissie het bekende Witboek gepubliceerd, waarin staat aangegeven dat in 1992 de creatie van de interne markt moet zijn voltooid, en de wijze waarop de Commissie dat wil realiseren. Wil men

deze ambitieuze doelstelling halen, dan kan men geen volledige harmonisatie meer nastreven. De Commissie wil volstaan met een minimale harmonisatie, ervan uitgaande dat de meeste nationale regels en voorschriften min of meer gelijkwaardig aan elkaar zijn. Men kan daarom in veel gevallen volstaan met het wederzijds erkennen van elkaars regels en voorschriften. Deze 'mutual recognition' in plaats van harmonisatie maakt het in principe mogelijk het integratieproces aanzienlijk te versnellen. Ik beoordeel deze koerswijziging van de Europese Commissie dan ook positief. Van doorslaggevend praktisch belang voor de banken blijft evenwel dat wezenlijke concurrentiedistorties worden uitgesloten: er dient sprake te zijn van een 'level playing field'. Dat betekent ook dat Europa een open oog zal moeten houden voor de ontwikkelingen elders in de wereld. Het betekent dat er in ieder geval gemeenschappelijke minimum vereisten voor banken dienen te worden opgesteld. Deze ontwikkeling kreeg begin dit jaar een belangrijke impuls door een accord tussen de Federal Reserve in de VS en de Bank of England. Sindsdien diende dat akkoord als basis voor alle onderhandelingen over dit onderwerp.

Naar verluidt is er in het Cooke-comité al binnenkort een accord over de internationale harmonisatie van solvabiliteits-eisen te verwachten. Het zou een belangrijke stap voorwaarts zijn ter vermindering van oneerlijke concurrentie tussen de banken, vooral als Japan zich erbij zou aansluiten. Ook de Europese Commissie heeft inmiddels voorstellen voor solvabiliteitsratio's op tafel gelegd. Voorts heeft de Commissie een voorstel voor een tweede Bankenrichtlijn gepubliceerd, ten einde de vrijheid van financiële dienstverlening in de lidstaten veilig te stellen. Kortom, de harmonisatietendens is manifest, maar er moet nog veel gebeuren.

Gedeeltelijke harmonisatie is noodzakelijk, maar het is niet het enige. Voor een werkelijk gemeenschappelijke markt is een vrij kapitaalverkeer een essentiële voorwaarde. Alleen dan is er een werkelijk efficiënte allocatie van middelen mogelijk. In de jaren tachtig zijn gelukkig al talrijke barrières geslecht. Nederland, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk kennen al een volkomen vrij kapitaalverkeer, en België en Denemarken zijn al een heel eind op die weg gevorderd. Recentelijk hebben ook Frankrijk, Italië en Spanje belangrijke stappen in die richting gezet. Alhoewel deze laatste landen nog geen volledig vrij kapitaalverkeer en vrije kapitaalmarkten kennen, is er wel sprake van een uiterst belangrijke beleidsommezwaai. Dat geeft vertrouwen in de toekomst.

Naarmate volledige vrijheid van kapitaalverkeer dichterbij komt, neemt ook de urgentie van harmonisatie op fiscaal gebied, vooral wat betreft vennootschapsbelasting en 'withholding tax', toe. De Europese Commissie werkt hier nu hard aan en het is te hopen dat de regeringen van de lidstaten zich constructief tegenover haar plannen zal opstellen.

Ook op andere terreinen heeft het integratiestreven tot belangrijke positieve resultaten geleid. Ik doel dan met name op het Europese Monetair Stelsel, het EMS, in maart 1979 tot stand gekomen. Dit wisselkoersarrangement, waarbij de bilaterale wisselkoersen tussen de diverse nationale munten zoveel mogelijk worden gestabiliseerd, heeft de laatste vijf jaar zeer bevredigend gefunctioneerd. Dat is te danken aan de toegenomen convergentie in het economisch en budgettair beleid in Europa, waarbij vooral de hogere prioriteit, die Frankrijk sinds 1982 toekent aan prijsstabiliteit en extern evenwicht een belangrijke rol heeft gespeeld. Doordat de inflatieverschillen in Europa aanzienlijk zijn teruggedrongen, en alom de financieringskosten van de overheden werden verminderd, is de stabiliteit van het EMS duidelijk toegenomen. Men kan daarom stellen dat het EMS aan zijn belangrijkste doel beantwoordt, namelijk: 'to keep exchange rates in line with real economic conditions in member-countries and to exert pressure for monetary stability'.

Een groep onafhankelijke deskundigen, onder leiding van Padoa-Schioppa, heeft de Europese Commissie er echter op gewezen dat men er niet van uit kan gaan dat dit

ook zonder meer in de toekomst het geval zal zijn. In een situatie van een volledig vrij kapitaalverkeer bestaat immers het gevaar dat destabiliserende kapitaalstromen gaan leiden tot frequentere en omvangrijkere aanpassingen van de spilkoersen, dan op grond van uiteenlopende kosten- en prijzenontwikkelingen gerechtvaardigd is. Men dringt er daarom op aan de wisselkoersstabiliteit veilig te stellen door het monetaire beleid in Europa meer te coördineren en door de bestaande EMS-mechanismen te versterken. De eerste aanbeveling houdt onder meer in dat men in Europa gemeenschappelijk zou moeten komen tot het formuleren van monetaire doelstellingen, en dat men de maatregelen tot het bereiken daarvan gezamenlijk zou moeten uitvoeren. Dat is beslist geen eenvoudige opgave. Realisatie van het tweede punt lijkt eenvoudiger. Zo is zeer onlangs op de ministersconferentie in Kopenhagen overeenstemming bereikt over verbeteringen in het interventie-mechanisme, vooral waar het gaat om interventies binnen de bandbreedte, ten einde in een vroeg stadium ongewenste wisselkoersspeculaties te kunnen tegengaan.

De commissie-Padoa-Schioppa doet duidelijke aanbevelingen om de stabiliteit van wisselkoersen veilig te stellen. Het zijn echter helaas geen eenvoudig te realiseren voorstellen. Men kan slechts hopen dat het herwonnen Europees elan de wil van alle betrokkenen om tot een oplossing te komen, positief zal beïnvloeden. Hoopgevend is in ieder geval de performance van het EMS tot nu toe.

Een andere ontwikkeling waar Europa trots op kan zijn betreft de ontwikkeling door de banken van de private ecumarkt, waarop een variëteit van in ecu luidende geld- en kapitaalmarktinstrumenten wordt verhandeld. De ecu was oorspronkelijk alleen bedoeld als een officiële rekeneenheid, voor transacties tussen het Europees Fonds voor Monetaire Samenwerking en de individuele centrale banken. Dat officiële ecu-circuit heeft nooit een grote opgang gemaakt. Het waren aanvankelijk vooral de banken die wat in de ecu zagen. Zij hebben zelf een multilateraal clearingstelsel ontwikkeld, zodat niet langer iedere ecustransactie in zijn tien valutacomponenten behoeft te worden uiteengerfeld. De grote doorbraak voor de particuliere ecu kwam toen termijndeposito's en Euro-obligatieleningen in ecu's succes bleken te hebben. Het recente Duitse besluit om de tot dan toe gehanteerde restricties op de particuliere ecu op te heffen is vooral psychologisch zeer welkom. Het zou overigens de positie van de ecu zeer ten goede komen als Engeland, welks valuta deel uitmaakt van de ecu, zou toetreden tot het EMS. De huidige situatie doet afbreuk aan de ingebouwde stabiliteit van de ecu.

De banken en Europa

Met de ontwikkeling van de private ecu-markt door de banken is al een voorbeeld gegeven van de positieve opstelling van de banken ten opzichte van Europa. De banken waren na de totstandkoming van het Verdrag van Rome van mening dat een verenigd Europa interessante en nieuwe perspectieven bood. Ze waren veelal van mening dat in zo'n groot Europa ook grotere bankeenheden nodig waren, die op Europese schaal konden werken. In de jaren zestig liepen banken dan ook al vooruit op de verwachte totstandkoming van een Europese Monetaire Unie en richtten Europese 'clubs' op zoals EBIC en Abecor. De samenwerking in deze clubs leidde al spoedig tot het oprichten van verschillende joint ventures, zowel in als buiten Europa. Een actief beleid dus, dat echter in de loop van de tijd verwaterde toen bleek dat een verenigd Europa en een EMU langer op zich lieten wachten dan aanvankelijk was gehoopt. De individuele leden van deze clubs zijn er in toenemende mate toe overgegaan hun eigen buitenlandse kantorennet op te richten zodat de joint-ventureformule nu goeddeels is verlaten.

Ik wil in dit verband signaleren dat er inmiddels een niet onbelangrijke accentwijziging is opgetreden in de opstelling van de banken. De recente integratietendens van de financiële markten heeft niet primair een Europese, maar

veel meer een mondiale dimensie. De belangen van de banken zijn dan ook in principe wereldwijd. Het liberaliserings- en harmonisatiebeleid in Europa heeft natuurlijk de volle belangstelling van de Europese banken, maar evenzeer de verhouding met wat men in Europa de derde landen pleegt te noemen.

Het liberalisatieproces dient een mondiaal proces te zijn. Dat betekent bij voorbeeld dat discriminatie naar de nationaliteit van de aanbieder van financiële diensten moet worden tegengegaan. Dit houdt in dat men het principe van 'national treatment' dient toe te passen, dat wil zeggen dat ieder land gelijke regels hanteert voor binnen- en buitenlandse aanbieders. Het betekent ook dat daadwerkelijke vrijheid van vestiging wordt gerealiseerd. Men mag echter 'national treatment' en vrijheid van vestiging niet zien als einddoelen van het liberalisatieproces in de wereld. In Europa ondervinden banken veel concurrentie van Amerikaanse en Japanse banken op markten – vooral de effectenmarkten – die zij op hun beurt niet in de landen van herkomst van laatstgenoemde banken mogen betreden. 'National treatment' houdt daarom nog geen 'equal treatment' in. Daarom is op den duur een mondiale harmonisatie van de regels van het spel nodig om eerlijke en vrije concurrentie te bereiken. Het lijkt mij dan ook een goede zaak dat Engeland, West-Duitsland en Frankrijk in hun relatie met Japan de eis van reciprociteit stellen en daarmee een impuls geven aan het streven naar gelijke behandeling.

Uit deze stellingname mag echter niet worden geconcludeerd dat de banken in Europa hun belangstelling voor de totstandkoming van een verenigd Europa hebben verloren. Er bestaan in Europa talrijke barrières tussen de nationale markten. Vergunningstelsels, bedrijfseconomische voorschriften, vestigingseisen enz. leiden tot het missen van kansen en vaak tot veel te hoge kosten, die uiteindelijk door de cliënten moeten worden gedragen. Vrijmaking van het Europese dienstenverkeer zal tot een aanzienlijke vergroting van het marktpotentieel leiden. Het zal de expansie en de diversiteit van de financiële dienstverlening ten goede komen, en ook de ontwikkeling van meer specialistische diensten bevorderen. De gebruikers van financiële diensten zullen op die wijze een grotere keuzevrijheid krijgen.

Europa biedt dus zeker aantrekkelijke perspectieven voor banken. Dit te meer omdat in de economie van sommige landen zelfs sprake is van een duidelijke 'Euro-dynamiek', in het bijzonder in bepaalde regio's binnen die landen. Dat levert goede mogelijkheden op voor nieuwe bancaire activiteiten, gericht op die landen, al of niet via lokale vestigingen. Zo verwacht ik bij voorbeeld dat het EG-lidmaatschap voor Spanje een duidelijke stimulans voor zijn economische ontwikkeling zal teweegbrengen, hetgeen voor banken traditioneel een gunstig klimaat is om in te gedijen. Verder ga ik ervan uit dat ook in Italië, dank zij de recent doorgevoerde deregulering van de financiële markten, een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor banken ontstaat. Duidelijk is dat in ieder geval de grote Deutsche Bank die mening is toegedaan, gezien haar omvangrijke aankoop in dat land.

Europa is voor de Europese banken dan ook zonder meer belangrijk. Daar komt nog iets bij. Ik heb al geschetst dat de Europese banken op wereldschaal concurreren, in het bijzonder met de grote Amerikaanse en Japanse banken. Ik ben van mening dat de Europese banken om in die concurrentiestrijd voldoende tegenwicht te kunnen bieden over een sterke thuisbasis moeten kunnen beschikken. Ik sluit niet uit dat in dat kader individuele Europese banken opnieuw tot de conclusie komen dat samenwerking gewenst is, niet alleen met banken in het eigen land, maar ook met banken in andere landen die qua grootte en marktpositie vergelijkbaar zijn. Hernieuwde samenwerking dus; de geschiedenis zou zich inderdaad kunnen herhalen. Maar dan wel met dit verschil dat die samenwerking waarschijnlijk in minder gevallen de vorm van 'consortium banking' zal aannemen. Veeleer liggen fusies en overnames in het verschiep, mits toezichthouders of politici die niet onmogelijk maken.

Ik hoop ten eerste dat de politiek dergelijke ontwikkelingen niet a priori wil uitsluiten uit angst voor vermeende financiële machtsconcentratie op nationale markten, dan wel met een beroep op het nationaal belang. De werkelijkheid is dat de concurrentiestrijd tussen financiële instellingen hard is en zich niet op nationaal, maar op wereldniveau afspeelt. Een ander verschil met de samenwerking in de jaren zestig is dat mogelijke samenwerking minder vanzelfsprekend alleen Europees zal zijn. Weliswaar zullen de banken in Europa eventuele Europese partners niet onder aan hun lijst van kandidaten hebben staan. Maar tegelijkertijd zullen zij het oog gericht houden op de overzijde van de oceaan. Wanneer de tekenen niet bedriegen zijn de dagen van de Glass-Steagall Act en de McFadden Act geteld en zullen de Verenigde Staten binnen enkele jaren het 'nationwide universal banking' leren kennen, zij het dat de juridische vorm waarin dat wordt gegoten anders zal zijn dan op het Europese continent. Ook daar dus een expanderend marktpotentieel.

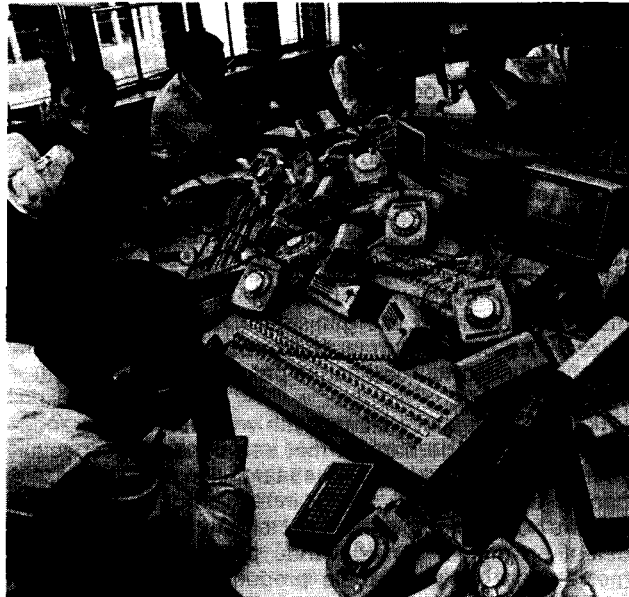
Bankieren voor Europa

Uit het voorgaande zal duidelijk zijn dat ik in beginsel positief sta ten opzichte van een verenigd Europa. De meeste andere bankiers denken er net zo over gezien de stellingname van bij voorbeeld de European Banking Federation, een vertegenwoordigend orgaan van de algemene banken in Europa. De soms kritische opstelling betreft niet het principe, maar details, als men tenminste zo de zorg van de banken om rechtvaardige concurrentieverhoudingen mag betitelen.

De banken kunnen door een constructieve, kritische opstelling bijdragen tot een verantwoorde vormgeving van dat Europa. Daarbij is het van groot belang dat er een 'level playing field' in Europa tot stand komt. Dat betekent dat op een aantal terreinen niet volstaan kan worden met de wederzijdse erkenning van elkaars voorschriften en regelingen. Op het terrein van de minimum vermogensvereisten en van het fiscale regime is harmonisatie van wetgeving zonder meer noodzakelijk. Hier zou wederzijdse erkenning alleen maar tot oneerlijke concurrentie tussen banken leiden. Het verheugt mij dat de Europese Commissie heeft aangekondigd deze fiscale harmonisatie niet uit de weg te willen gaan. Men hoopt als eerste concrete aanzet tegen het eind van dit jaar een nota in te dienen over de belastingheffing op ondernemingen. Het aandringen door de banken op toepassing van het principe van 'equal treatment' kwam reeds ter sprake. En ten slotte zullen de banken bij hun autoriteiten op een tolerant beleid moeten aandringen inzake mogelijke fusies, acquisities en joint-ventures van banken.

Banken kunnen door op deze wijze te ageren bijdragen aan een verantwoorde vormgeving van een verenigd Europa. In dat kader dient men ook de voortdurende druk te zien die de banken op hun autoriteiten uitoefenen om tot werkelijk vrij kapitaalverkeer en vrijheid van dienstverlening te komen.

Ik ben echter van mening dat banken meer dan dit kunnen doen. Ik heb al gesproken over de ecu-markt, die door de banken tot ontwikkeling is gebracht. De mogelijkheden om op deze weg verder te gaan en de ecu tot een wijd verbreid middel van betaling en kredietverlening te laten uitgroeien, moeten terdege worden onderzocht. Een ander terrein waarop de banken een belangrijke inbreng kunnen hebben, is dat van de financiering van grote Europese infrastructurele projecten, zoals de Eurotunnel en innovatieve projecten, zoals die bij voorbeeld in het kader van Eureka geëntameerd worden. Tijdens de ministersconferentie in Madrid in september van dit jaar is duidelijk gebleken dat instellingen als de European Bankers Round Table, Abecor en de Europese Investeringsbank zich aanzienlijk welwillender hebben opgesteld inzake de financiering van Eureka-projecten met behulp van particulier kapitaal. De European Bankers Round Table, een genootschap van vertegenwoordigers uit een aantal grote financiële instel-

Op weg naar een nieuwe internationale financiële orde
(foto ANP)

lingen, is van mening dat het Europese particuliere kapitaal een belangrijke rol kan spelen in de ontwikkeling van innovatieve producten.

Men wil daarom aan een strategie gaan werken voor het opzetten van meer particuliere financiering voor Eureka. Daartoe zou men kunnen denken aan project-financiering, maar ook aan het verstrekken van risico-kapitaal. Een en ander zal in de komende tijd verder uitgewerkt worden. Ook op deze wijze kunnen de banken een belangrijke bijdrage leveren aan de zo noodzakelijke samenwerking tussen Europese landen.

Een ander voorbeeld waaruit blijkt dat banken kunnen bijdragen aan de Europese eenwording is het plastic geld: de creditcards en de betaalkaarten. Afgelopen oktober hebben de grote Europese banken het besluit genomen om binnen drie jaar hun verschillende cards onderling compatibel te maken. Het besluit betekent dat de gebruikers van kaarten als Eurocard, Mastercard, Visa en Eurocheque vrij toegang krijgen tot alle kas- en elektronische betalingsfaciliteiten van alle 40 banken die deel uitmaken van de European Council for Payment Systems. Dit akkoord is een belangrijke stap op weg naar een Europees betalingssysteem.

De toekomst

Van groot belang voor de toekomst is de vraag of de huidige liberalisatietendens op de financiële markten zich zal voortzetten. Ik ga ervan uit dat dit inderdaad het geval zal zijn, grosso modo. Ik heb de indruk dat de meeste betrokkenen, bankiers inclusief, de voordelen van een voortgaande liberalisatie van financiële diensten duidelijk inzien. Ik realiseer mij overigens dat liberalisatie ook problemen met zich kan brengen. De monetaire autoriteiten staan voor de zware taak om in een situatie van omvangrijke kapitaalstromen toch voldoende wisselkoersstabiliteit te realiseren. De koninklijke weg daartoe is naar mijn mening nog steeds een betere coördinatie van het monetaire en budgettaire beleid. Wisselkoersstabiliteit afdwingen met behulp van restricties in het kapitaalverkeer is om velerlei redenen ongewenst en bovendien nauwelijks mogelijk. Het zou symptoombestrijding zijn in plaats van het aanpakken van de oorzaken: uiteenlopende economische ontwikkelingen, inconsistent beleid, enz.

Hoe zal de toekomst voor de banken er uitzien? Zal de geschetste effectisering ertoe leiden dat bedrijven straks geen behoefte meer hebben aan bankkrediet? Ik geloof daar niets van. Ik ga er namelijk van uit dat het risicobewustzijn van de beleggers grenzen stelt aan de financiering

baarheid van ondernemingen rechtstreeks op de kapitaalmarkt. Afgelopen maand is duidelijk gebleken dat effectenkoersen ook kunnen dalen, en fors zelfs! De traditionele bemiddeling door banken zal daarom naar mijn mening niet verdwijnen. Ik sluit zelfs niet helemaal uit dat het bankkrediet weer een wat grotere vlucht kan nemen. Dat is mogelijk als de economische groei in de wereld zou accelereren en de enorme liquiditeit die nu de kapitaalmarkten kenmerkt, zou afnemen. Dat betekent natuurlijk niet dat de banken er straks nog net zo zullen uitzien als vandaag. De harde concurrentiestrijd blijft, zodat banken voortdurend zullen blijven investeren in nieuwe markten en producten, maar ook in mensen, in organisatie en technologie. Op die wijze zullen banken ernaar blijven streven hun bemiddelingsfunctie voortdurend aan te passen aan de behoeften van de markt.

Ik geloof dat in zo'n klimaat van voortdurende veranderingenprocessen de banken met een beperkt, gespecialiseerd dienstenpakket te kwetsbaar zullen zijn. Universele banken zijn hier waarschijnlijk in het voordeel. Zij kunnen immers hun kosten over een groter aantal producten verdelen, en minder winstgevende producten subsidiëren met andere, wel rendabele producten. Ze zijn minder kwetsbaar voor tegenvallende resultaten in een bepaalde sector. En voor hun cliënten is het aantrekkelijk dat zij over een breed dienstenpakket kunnen beschikken. Ik verwacht dan ook dat het bankwezen in de wereld zich zal gaan ontwikkelen in de richting van universele banken, zoals Nederland en West-Duitsland die al lang kennen. In het Verenigd Koninkrijk is de trend in die richting al duidelijk zichtbaar en ik verwacht dat deze zich op termijn ook in de VS en Japan zal gaan manifesteren. Overigens moet men – zoals ik zoëven in ander verband al heb opgemerkt – bij de term universele banken niet uitsluitend denken aan structuren zoals die nu in Nederland of West-Duitsland bestaan. Het is ook mogelijk dat de banken als holding-companies gestructureerd worden, met daaronder een groot aantal juridisch gescheiden, veelal sterk gespecialiseerde, bankdiensten, op hoofdmakten, maar ook in

'niches'.

De internationalisatie van banken leidt onvermijdelijk tot overcapaciteit op sommige markten. Een aantal banken zal de race niet zelfstandig kunnen volhouden. Maar ook sterkere banken zullen in dit klimaat van mondiale concurrentie hun positie pogen te versterken door met anderen te gaan samenwerken of samensmelten. In geval van transnationale samenwerking ligt hét daarbij voor de hand dat de partners elkaars nationale jachtveld respecteren, en hun krachten bundelen bij de internationale activiteiten en ten behoeve van de aanwezigheid in de grote financiële centra. Het is realistisch te verwachten dat er tussen nu en het jaar 2000 belangrijke concentraties en hergroeperingen in het bankwezen zullen komen. Ik denk daarbij overigens niet alleen aan combinaties van banken, maar ook aan combinaties van banken met andere financiële instellingen en aan combinaties van financiële en niet-financiële bedrijven. Ik sluit niets uit. Of een fusie of overnamekandidaat al dan niet uit de EG afkomstig is, zal een belangrijk criterium zijn, maar ik geloof niet dat dit van doorslaggevend belang is voor een Europese bank die zijn positie in de wereld wil versterken.

Rest de vraag, of we al eerder, dat wil zeggen eind 1992, in Europa een interne markt zullen hebben gerealiseerd. Het lijkt mij geen vanzelfsprekendheid. Ondanks het herwonnen enthousiasme en de grote inzet is Europa achter op het schema. Bovendien resteren er nog vele, niet gemakkelijk op te lossen problemen. Dat betekent naar mijn mening dat het wel eens bijzonder moeilijk zou kunnen worden om dat tijdstip te halen. Gezien echter het enorme belang van een verenigd Europa, zowel voor Europa zelf, als voor zijn handelspartners, zullen politici, toezichhouders en ook banken hun uiterste best moeten doen om deze doelstelling toch tijdig te realiseren. Als men wil kan er veel. Dat heeft ons de recente geschiedenis in Europa wel geleerd.

Th.A.J. Meys